

REŞAD EKREM KOÇU

İSTANBUL HİKÂYELERİ

- Tarihimizde Garip Vakalar • Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri
- Binbirdirek Batakhanesi: Cevahirli Hanımsultan • Aşk Yolunda İstanbul'da Neler Olmuş
- Tarihten Hikâyeler: Kızlarağasının Piçi • Kafes Arkası Günahkârları

Reşad Ekrem Koçu, 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ekrem Reşad Bey (1877-1933), İstanbul Şehremaneti muhasebecilerinden Abdullah Reşad Bey ile Osman Paşa kızı Melek Hanım'ın oğluydu.

1921'de Bursa Lisesi'ni bitiren Koçu, 1931'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Burada yaşamı ve eserleri üzerinde önemli etkiye sahip olan Ahmed Refik Altınay'ın önce öğrenciliğinde sonra da asistanlığında bulundu.

1933'te meşhur "Üniversite Reformu" birçok öğretim üyesiyle birlikte Altınay'ı da tasfiye edince hocasıyla birlikte üniversiteden ayrıldı. Emekliliğine kadar Kuleli Askeri, Pertevniyal ve Vefa liselerinde tarih öğretmenliği yaptı. 6 Temmuz 1975'te İstanbul'da öldü.

Reşad Ekrem Koçu birçok kitap ve henüz kapsamlı bir dökümü dahi çıkarılmamış olan yüzlerce makale yazdı. Bunlar arasında hemen akla gelenler *Kızlarağasının Piçi* (1933), *Hatice Sultan ve Ressam Melling* (1934), *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri* (1947), *Tarihimizde Garip Vakalar* (1952), *Osmanlı Padişahları* (1960), *Erkek Kızlar* (1962), *Dağ Padişahları* (1962), *Esircibaşı* (1962), *Forsa Halil* (1962), *Yeniçeriler* (1964), *Osmanlı Tarihinin Panoraması* (1964), *Fatih Sultan Mehmed* (1965), *Patrona Halil* (1967) ve *Kabakçı Mustafa*'dır (1968). Ayrıca son derece özgün bir çalışma olan *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*'nün de yazarıdır.

Bütün bu eserlerin yanı sıra, Koçu genellikle, büyük bir yayıncılık ve yazarlık macerası olarak anılan *İstanbul Ansiklopedisi*'yle özdeşleştirilir. Büyük kısmını bizzat ve bazen de takma isimler olarak yazdığı, resimlediği, kaynak bulduğu bu başeserini bitirmesi maalesef mümkün olmamış, ansiklopedi "g" harfinin ortalarında maddi yetersizlikler nedeniyle durmuştur.

Koçu'nun Türk tarih yazımındaki yeri çok önemlidir. "Tarihi sevdiren adam" olarak anılan hocası Ahmed Refik Altınay'ın yolundan gitti, o yolu genişletti, olağanüstü ayrıntıları yakalayan dikkat ve titizliğiyle büyük bir "hikâye etme" başarısı elde etti.

İstanbul Hikâyeleri, Reşat Ekrem Koçu'nun daha önce yayımlanmış kitaplarından yapılan bir derlemedir.

İSTANBUL HİKÂYELERİ

Yazan: Reşat Ekrem Koçu

Yayına hazırlayan: Hülya Balcı

Yayın hakları: © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Aralık 2023 / ISBN 978-625-6570-58-0

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı ve sayfa tasarımı: Gökçen Yanlı

Kapak ve sayfa illüstrasyonları: Eda Çağıl Çağlarırırnak

Baskı: Optimum Basım

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. NO:51/1

34295 K.Çekmece/İSTANBUL

T: +90 212 463 71 25

Sertifika No: 41707

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

REŞAD EKREM KOÇU

İSTANBUL HİKÂYELERİ

- Tarihimizde Garip Vakalar
- Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri
- Binbirdirek Batakhanesi: Cevahirli Hanımsultan
 - Aşk Yolunda İstanbul'da Neler Olmuş
 - Tarihten Hikâyeler: Kızlarağasının Piçi
 - Kafes Arkası Günahkârları

İllüstrasyonlar: Eda Çağıl Çağlarımak

**Tarihimizde
Garip Vakalar**

Dalkavuklar

Bugün dalkavukluk bir ruh ve tıynet meselesidir; iş, meslek olmaktan çıkmıştır. Tanzimat'tan evvelki devirde ise, dalkavuklar, kâhyaları, nizamnameleri ve narhları olan bir esnaf zümresiydi. Topkapı Sarayı arşivinde I. Mahmud devrine ait kime hitap ettiği belli olmayan bir arzuhal bulunmuştur ki bugünkü yazı dilimize çevrilmiş sureti şudur:

“Devletli, inayetli, merhametli efendim,

Kimsezi dalkavuk kullarınızın arzuhalidir: her sene Ramazan-ı Şerif geldiğinde, İstanbul'da, davetli davetsiz iftarlara gideriz; ulemanın, rical-i devletin ve sair büyüklerin, mevki sahiplerinin sofralarında çeşitli nefis yemekler, şerbetler, türlü türlü reçeller, tavukgöğüsleri, elmaspareler, helvalar, kaymaklı baklavalar, ekmekkadayıfları, süzme aşureler, hoşaf lar yer ve içeriz; üstüne göbek tütününü ve kahveyle ikram görürüz. Lakin içimizde bazı terbiyesizler bulunup edebe uymayan hareket ve tavırlarıyla velinimetlerimiz efendilerimizi gücendirmekte, zararı da hepimize dokunmaktadır. Dalkavukluk sağlam bir nizama bağlanmazsa cümlemizin aklıktan öleceğimiz aşikârdır. Kadim nizam ve kanuna göre yeniden bir nizama bağlanmasını, uygunsuzların içimizden tart edilmesini, tavrı ve hareketleri hepimizin makbulü olan Şakir Ağa'nın cümlemize kâhya tayin olunmasını ve eline memuriyetini bildiren bir kıta ruhsatname ih san buyurulmasını niyaz ederiz. Emir ve ferman devletli, inayetli efendim sultanım hazretlerindedir.

Dalkavuk kulları”

Bu kıymetli vesikanın altına da şu şayan-ı dikkat satırlar yazılmıştır:

“Dalkavuklar kibar ve rical huzuruna girdiklerinde etek öperler. Oturacakları yer, trabzan yanındaki küçük minderdir. Vazifeleri, hane sahibi olan zatin mizaç ve tabiatına uygun şekilde konuşmak, meclise neşe vermek, keder

Reşad Ekrem Koçu

verici sözlerden, zikri müstekreh tabirlerden ve küfürlerden gayetle sakınmaktır. Hane sahibi ne söylese fevkalade yardıçlılıkla tasdik edecekler ve asla aykırısında söz söylemeyeceklerdir. Verilen ihsanı gizlice alacaklardır, verilen paranın çokluğuyla meslektaşları arasında övünmeyeceklerdir.”

Yine bu vesikada bulunan bir “dalkavuk narhı”ndan, dalkavukluğun sadece sözle bir velinimete yardıçlılık olmadığını öğreniyoruz. Dalkavuk vücudunu da eğlence aleti yapmış bir zavallı, bir biçaredir; hatta dalkavukluk tehlikeli meslektir. Yapılacak çeşitli eğlencelere göre dalkavuklara konulacak narh da şudur:

Dalkavuğun burnuna fiske vurma (fiske başına): 20 para.

Başına kabak vurma: 30 para.

Yüzünü tokatlama (tokat başına): 30 para.

Oturduğu minderden ve setten aşağı yuvarlama: 30 para.

Merdivenden aşağı yuvarlama: 180 para. (Bir yeri incinir, kırılırsa tedavi ve cerrah parasını latife eden verir.)

Çıplak başına tokat atma (tokat başına): 45 para.

Elinde beş on kıl kalmak ve dişlerini leylek gibi çatırdatmak şartıyla sakal zelzelesine: 60 para.

Sakal boyamasına: 60 para. (Sakalının yarısı veya cümlesi arpa boyunca kırılırsa, latifeyi yapan, dalkavuğun üç aylık nafakasını verir. Bu nafaka ayda 30 kuruştan 90 kuruştur.)

Dalkavuğun kafasına iri bir yumruk indirme (yumruk başına): 40 para.

Ellerine ve ayaklarına domuz topu bağlama: 40 para.

Yüzüne mürekkep ve kömürle kara sürme: 37 para.

Kuyruğu dışarıda kalmamak üzere bir fındıksıçanını ağzının içine kapatma: 400 para.

Sakız dolabına (bostan dolabı) bağlanarak su içinde bir miktar durdurulmak şartıyla bostan kuyusunda bir devrine: 600 para. (Bu latifeye birden fazla her devir için ayrıca 100 para verilir. Dalkavuk boğulur ölürse cenaze masrafı latifeyi yapana aittir.)

Bir tarafının üzengisi olmayarak haşarıca bir hayvana bindirilip temaşasından hoşlanılırsa: 300 para.

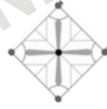
Bir salkım üzümün sapıyla beraber yedirilmesi: 40 para.

Tarihimizde Garip Vakalar

Bu vesika gösteriyor ki, eski dalkavuklarla zamanımızda dalkavuk kelimesinden anladığımız mana ne kadar ayrı şeylerdir.

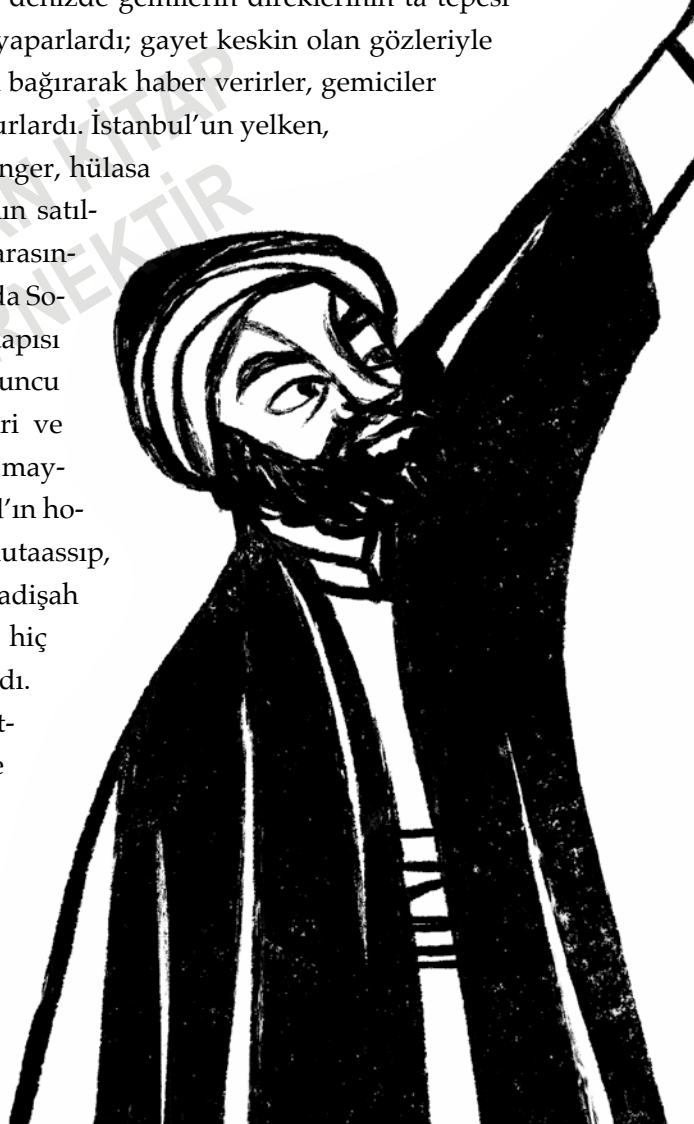
Müverrih Peçevili İbrahim Efendi de, dalkavuklara, şaklabanlara fevkalade düşkün olan III. Murad'ın hal tercümesinden bahsederken şirin bir fıkrâ nakleder; müverrihin ağzından dinleyelim:

“Maskaranın biri şetaret ve maharetini gösterip de ihsanını alacağı sırada, ‘Yok hünkârım!.. Bugün altın istemem, yüz değnek isterim’ der. Padişah sebebini sorunca, ‘Hele ellisini vurdurun da o zaman sorun’ der!.. Padişah emreder. Maskarayı falakaya yıkarlar... Değnekler elli olunca herif, ‘Durun’ der, ‘bir ortağım vardır, ellisini de ona vurun!..’ Ortağının kim olduğunu sorarlar. ‘Beni her gün davete gelen bostancı, padişahımızın ihsanını alıp giderken “Seni ben çağırdım, yarısı benimdir!..” diyerek paranın yarısını elimden zorla alır, bugün de değneğin yarısı onun hakkıdır!’ der. Padişah gülmekten katılır, maskaraya mutâat ihsanının iki mislini verir, bostancıyı da elli değnek için falakaya yatırırılar.”

Maymunların idamı

Eski yelken ve kürek devri gemiciliğinde, her gemide birkaç tane talimli maymun bulunurdu. Bunlar, açık denizde gemilerin direklerinin ta tepesine tırmanarak korsan gözcülüğü yaparlardı; gayet keskin olan gözleriyle ufukta bir gemi gördükleri zaman bağırarak haber verirler, gemiciler de bir korsan cengine hazır bulunurlardı. İstanbul'un yelken, halat, makara, kürek, zift, varil, lenger, hülasa bütün gemi teçhizat ve levazımının satıldığı yer, Galata'da, iki köprü başı arasındaki sahaydı. Gazi Köprüsü başında Sokullumehmetpaşa Camii (Azapkapısı Camii) civarında da bir sıra maymuncu dükkânları vardı; tersane gemileri ve sair tüccar gemileri için talimli maymunlar burada satılırdı. III. Murad'ın hocası Abdülkerim Efendi gayet mutaassıp, asabi, her aklına geleni yapan, padişah üzerindeki nüfuzuna dayanarak hiç kimseden korkmayan bir adamdı. Güzel konuşur, camilerde vaaz ettiği zaman dinleyicileri kendisine meftun ederdi. Bir gün, hoca efen-

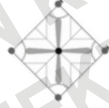
di bir kitapta “Maymun fuhşa alet olur” diye bir bend okumuş, asabiyetinden ateş kesilmişti; hemen arkasına binlerce insan toplanarak Azapkapısı çarşısına gitmiş, maymuncu dükkânlarını basmış, ne kadar maymun varsa yakalatıp biçare hayvanları oradaki ağaçlara astırarak idam ettirmişti. Halk da pek haklı olarak bu mutaassıp hocaya “Maymunkeş” lakabını takmıştı.

Tırnova cadıları

Cadiya, gulyabaniye, hortlağa inananlar dünyanın her tarafında her zaman bulunur. Hüseyin Rahmi merhum bu korkunç mevzuu mizah edebiyatımıza mal etmişti. Zamanımızda da gazeteler perili, cinli evlerden, geceleyin taşlanan pencerelerden bahsederler; arası çok geçmez, bu cinlerle perilerin huysuz ve geçimsiz komşular ve birtakım külhani serseriler olduğunu öğreniriz. Tarihimizde garip vakalara ve pek tuhaf ve hatta tüyer ürpertici batıl itikatlara rastlanır. Bakınız, Bulgaristan'ın Türk idaresinde bulunduğu zamanlarda Tırnova Kadısı Ahmed Şükrü Efendi hükümet merkezine gönderdiği resmi yazıda neler anlatıyor! Bu mektup Hicri 19 Rebiülevvel 1249 (Miladi 1833) tarihli olup devletin resmi gazetesi olan *Takvim-i Vekayi'* nin 68'inci nüshasında neşredilmiştir; bugünkü yazı dilimize çevirerek okuyalım:

“Tırnova'da cadı türedi. Gün battıktan sonra evlere musallat olmaya başladı. Zahireye dair un, yağ, bal gibi şeyleri birbirine katar ve kâh içlerine toprak karıştırır... Yüklüklerde bulunduğu yastık, yorgan, şilte ve bohçaları didikler, açar ve dağıtır... İnsanların üzerine taş, toprak, çanak ve çömlek atar... Hiç kimse bir şey göremez... Birkaç erkek ve kadının da üzerine saldırmış... Bunlar çağrıldı, soruldu: 'Üstümüze sanki bir manda çökmüş sandık' dediler... Bu yüzden iki mahalle halkı evlerini bırakıp başka tarafa kaçtılar... Kasaba halkı bunların cadı denilen habis ruhların eseri olduğunda ittifak etti... İslimye kasabasında cadıcılıkla tanınmış Nikola isimindeki adam Tırnova'ya getirildi ve sekiz yüz kuruşa pazarlık edildi. Bu adamın elinde resimli bir tahta vardı, mezarlığa gider, tahtayı parmağının üzerinde çevirir, resmi hangi mezara bakarsa cadı o mezardaki ruh-i habis imiş... Büyük bir kalabalıkla mezarlığa gidildi... Resimli tahtayı parmağında çevirmeye başlayınca resim, sağlıklarında Yeniçeri Ocağı'nın kanlı zorbalarından olan Tetikoğlu Ali Alemdar ile Apti Alemdar denilen iki şakinin mezarlarına karşı durdu... Mezarlar açıldı... Cesetleri yarım misli büyümüş, kılları ve tırnakları da üçer dörder parmak uzamış bulundu... Gözlerini kan bürümüş, gayet korkunçtu. Mezarlıktaki bü-

tün kalabalık bunu gördü... Bu adamlar, sağlıklarında her türlü fesadı irtikâp etmiş, ırza, namusa, mala tecavüz etmiş, adam öldürmüş, ocakları lağvedildiği zaman her nasılsa yaşlarına riayet olunarak cellada verilmemiş, ecelleriyle ölmüşlerdi... Sağlıklarında yaptıkları yetişmemiş gibi şimdi de halka ruh-i habis olarak musallat olmuşlardı... Cadıca Nikola'nın tarifine göre bu gibi habis ruhları def etmek için cesetlerinin göbeğine birer ağaç kazık çakılır ve yürekleri kaynar suyla haşlanırmış... Ali Alemdar ile Apti Alemdar'ın cesetleri mezarlarından çıkarıldı... Göbeklerine birer ağaç kazık çakıldı ve yürekleri bir kazan kaynar suyla haşlandı, fakat hiç tesir etmedi. Cadıca 'Bu cesetleri yakmak lazım' dedi. Bu hususta şeran da izin verilebileceğinden ruhsat verildi... Ve iki yeniçerinin mezarlarından çıkarılan cesetleri mezarlıkta yakıldı ve çok şükür kasabamız da cadı şerrinden kurtuldu..."

Kaşıkçı Elması

Dünyanın tanınmış elmaslarının birer tarihçesi, macerası vardır. Bu arada bazıları kanlı ve uğursuz olarak meşhurdurlar. Türk hazinesinde Kaşıkçı Elması diye anılan kıymetli taşın hikâyesini, 18. asrın müverrihlerinden Raşid, şöylece naklediyor:

1669 yılında İstanbul'da Eğrikapı çöplüğünde dolaşan baldırı çıplak takımından bir adam bir yuvarlak taş bulur. Bir yaymacı kaşıkçıya giderek üç tahta kaşığa değiştirir... Kaşıkçı götürür, bu taşı bir kuyumcuya on akçeye satar. Kuyumcu taşı arkadaşlarından birine gösterir; kıymetli bir elmas olduğu anlaşılınca beriki sus payı ister... Aralarında kavga çıkar... Mesele kuyumcubaşıya akseder. Kuyumcubaşı kavgacıların eline birer kese akçe vererek taşı alır... Fakat bu sefer de vakayı Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa

duyar, taşı kendisi için satın almaya hazırlanırken mesele padişaha akseder. IV. Mehmed, bir hatt-ı hümayunla elması saray-ı hümayuna getirtir ve saray elmastıraşına verilir. Eğrikapı çöplüğünde bulunan taş işlenince meydana 48 kıratlık nadide bir elmas çıkar... Kuyumcubaşıya kapıcbaşılık rütbesiyle bir kese bahşiş ihsan olunur.

Kaşıkçı Elması'nın Eğrikapı çöplüğüne nasıl düştüğü tarihin bir sırrı olarak kalmıştır.

Maaş yerine gemi enkazı

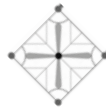
İmparatorluğun son devirlerinde, bilhassa II. Abdülhamid zamanında ve Meşrutiyet'te memur maaşları her ay muntazam olarak verilmezdi. Maaş çıkması bir mesele, memurlar için adeta bir bayramdı; memurların çoğu maaşlarını sarraflara faizle kırdırır, sıkıntı içinde yaşarlardı. En küçük bir kâtipten vezirine kadar sarrafa borcu olmayan memur yok gibiydi; devlet ricalinin hususi sarrafları vardı ki hepsi bilaistisna gayrimüslim, Rum, Ermeni ve Yahudi olan bu sarraflar muazzam servet ve malikâneler, kâşaneler sahibi olmuşlardır. Sultanların ve şehzadelerin tahsisatı da memur maaşları gibiydi. Maaşların muntazam verilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle başlamış ve Cumhuriyet devrinde de, Atatürk'ün asil bir direktifiyle, bir adım daha ileri gidilerek peşin maaş usulü tatbik edilmiştir, bu da muhakkak ki devlet idaresinde bir asaletin ifadesidir.

II. Abdülhamid zamanında, bir ara, iki büyük ve eski harp gemisi, üç ambarlı Mahmudiye gemisi ile bir askeri nakliye gemisi olan Taif vapuru kadro dışı edilmiş ve tersanede bozularak ahşap ve demir enkazı ayrılmıştı. Bahriye Nazırı Hasan Paşa da o devrin nüfuzlu simalarındandı, maliye hazinesinde

Tarihimize Garip Vakalar

para olmadığı için bu iki geminin enkazını, bir müddet, bahriye erkân ve zabitanının çıkmayan maaşlarına karşılık olarak kullanmıştı. Zamanımızın maaş bordroları yerine maaş kâğıtları kesilir, Nazır Hasan Paşa da bu kâğıtların altına mesela, “Maaşına karşılık Taif vapurundan 500 okka enkaz verile” diye yazardı. Nazırdan bu emri koparanlar sevinçten adeta uçarlardı; hemen enkazcılara koşarlar, maaş kâğıdını derhal paraya tahvil ettirirler, o adamlar da tersaneye gelerek topladıkları maaş kâğıtlarının tutarında Taif ve Mahmudiye enkazını kaldırırlardı! *Görüip İşıttiklerim* isimindeki çok kıymetli eserinde bize bu hatırayı nakleden Çankırlı Hacı Şeyhoğlu Ahmed Kemal Bey, üç ambarlı Mahmudiye hakkında, belirsiz de olsa bir fikircik verecek bir fıkra naklediyor:

“Çocuklarım, 1897-1898 Yunan harbinde zırhlıların çıkışını Unkapanı Köprüsü’nden seyrediyordum. Tesadüfen yanımda kısaca boylu, ak sakallı bir zat vardı. Bu zat, bir aralık kolumu çekerek ve Mesudiye zırhlısını göstererek, ‘Aman kaçalım!.. Şimdi gemi köprüye çarpacak!’ dedi. Halbuki Mesudiye zırhlısı henüz Ayvansaray önlerindeydi, beni çeken ihtiyar, ‘Hey gidi günler hey!.. Biz, on dört kişi bir tarafta, on dört kişi diğer tarafta üç ambarlı Mahmudiye’nin dümenini kullanırdık... Bunlar, dümeni parmakla idare olunur gemiyi kullanamıyorlar!..’ dedi. Ve ihtiyarın dediği çıktı... Mesudiye köprü’nün açılmış geçidini tutturamadı, köprüye gümbür gümbür bindirdi...”

Tersane mandaları

Tersane havuzlarına gemi alınınca, havuzların suyu, makinelerle değil, gayet büyük bostan dolaplarıyla boşaltılırdı; havuzların yanı başında bulunan bu dolaplara da “havuz dolabı” adı verilirdi ve dolaplara mandalar koşulurdu. Dolaplara da kadimden beri Kürt neferler nezaret ederdi, bunlara

“mandacı”, ağalarına da “manda ağası” denilirdi. Türkiye’de mükellefiyet-i askeriyenin kabulünden çok sonraları dahi tersanede bu dolaplar ve mandalar kullanılmıştır. Vatandaşlara askerlik mükellefiyetinin kabulünden sonra, kurası tersaneye düşen efrattan bedel verecekler için, para bedeli yerine mandalı bedel kabul edilmişti; yani askerliğini bahriyede yapacak olan bedelliler, kendi yerlerine havuz dolaplarına bir manda gönderirlerdi. Sahibinin yerine hizmet müddetini dolduran mandaların boynuzları yaldızlanır, terhis kâğıtları da sırmalı kordonlarla boynuzlarının arasına asılır, sahibine merasimle teslim edilir, kasabasında, köyünde de, davul zurnalı bir merasimle karşılanırdı...

Ateş istidası

“Feryadı gökyüzünü tuttu” denildiği gibi, görülen haksızlık ve zulümden bizzat padişaha şikâyet edebilmek için, huzura çikamayanlar son bir çareye başvurmuşlardı. Padişahın sahilsaraylardan birinde pencere önünde oturması gözlenir ve hemen bir kayıkla denize açılarak, içinde saman, talaş, hasır parçaları veya ziftli paçavralar bulunan bir kap baş üstüne konulup tutuşturulur; bu, “Padişahım, her taraftan gördüğüm haksızlık ve zulümle artık başımda ateş yanıyor. Son ümidim sendedir, sana sığıyorum, fakat beni senin yanına sokmuyorlar!” demektir. Bunu gören padişah derhal şikâyetçiyi huzuruna getirir, derdini dinleyerek icap eden emirleri verir. Ateş istidasının en parlak örneği, *Naimâ Tarihi*’nin dördüncü cildinde 1648 yılı (Hicri 1058) vakaları arasında kayıtlıdır ve Sultan İbrahim saltanatının son günlerine rastlar:

Yedi tane İngiliz tüccar kalyonu, Galata önünde derya ortasında ak bayraklar çekip bütün mürettebatı güverte üzerine dizilir, başlarında birer

bakraç zift yakıp bağırmaya başlarlar. Derhal saraydan adam gönderilip dertlerinin ne olduğu sorulur. Meğer getirdikleri maldan evvela ticaret muahedesiyle tespit edilen yüzde üç yerine yüzde altı gümrük resmi alınmış. Sonra satın alınan takriben 15.000 kuruşluk mallarının bedeli ödenmediği gibi, gemi kaptanlarına limanı derhal terk etmeleri de emrolunmuş... “Bu mezalim üzerimizden ref buyurulsun yahut sefinelerimizle umumen ateşlere yanarız” demek isterlermiş. Bunu öğrenen Sultan İbrahim, hemen Çavuşbaşı Ağa’yı Sadrazam Hezarpare Ahmed Paşa’ya göndererek İngilizlere yapılan haksızlığı tamir ettirmiş.

Yalıya çıkma nizamı

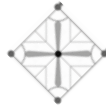
Tanzimat devrine kadar, devlet erkânı ve ricali ve İstanbul âyanı ve kibarı, yazın, kendi mülkü olan veya kirayla tuttıkları yalılara canlarının istediği zaman taşınamazlar ve mevsim sonu, keza canlarının istediği zaman şehirdeki konaklarına dönemezlerdi. Hükümet, herkesin o yaz Boğaziçi’nin hangi köyünde veya Haliç’in hangi tarafında oturacağını evvelden öğrenir, o yılın havalalarına göre, nihayet bir gün yalılara göç müsaadesi çıkardı. Şehre dönüşte de aynı usul tatbik edilirdi. Bu izinler çıkmadan hiç kimse yerinden kıpırdamazdı. Her yıl sayfiye mevsimi için, payitahtın sahillerini muhafazaya memur bostancıbaşı ağa tarafından Haliç ve Boğaziçi sahillerinin bir defteri tanzim edilirdi. “Bostancıbaşı defteri” denilen bu defterlerin sayfeleri altın yaldızdan çizgilerle dama tahtası gibi kutu kutu bölünmüştü; liman ağzında yalı köşkünden Eyüp’ün ötesinde Bahariye’ye, karşı tarafta Karaağaç’tan Rumelika-vağı’na, Anadolu yakasında da Anadolu kavağı’ndan Haydarpaşa’ya kadar yalı, ev, dükkân, kayıkhanesi, cami, mescit, iskele, bahçe, arsa ve ilh... ne varsa,

sırasıyla her birine bir kare tahsis edilmişti; meskenlerin sahipleri, kirada ise sahipleriyle beraber kiracıları yazılırdı; örnek olarak, III. Selim zamanında Hicri 1206 yılında tanzim edilmiş bostancıbaşı defterinden birkaç satır okuyalım:

“Beykoz iskelesi, yanında Mustafa'nın hanesi, yanında Hacızade Ahmed'in yalısı ve arsası, yanında Laz Hüseyin'in yalısı, yanında sabık İstanbul kadısı Hamamîzade Efendi'nin yalısı, yanında Merhabazade yalısı, yanında Odabaşızade'nin yalısı, yanında İmamzade Emin Efendi kullarının yalısı, yanında kireççi tafesinin odaları ve fırınları, yanında Sultaniye Bahçesi ve Bostancılar Ocağı, yanında Beyşehirli Yahya Bey kullarının yalısı, yanında İsmail Ağa kullarının köşkü ve kayıkhanesi, yanında İncir karyesi cami-i şerifi, yanında iskele...”

Padişahlar, yazın saltanat kayığıyla deniz tenezzühüne çıktıklarında dümende bostancıbaşı dururdu; hünkâr merak edip “Şu yalı kimin?” diye sordu mu, bostancıbaşı önündeki defterden, “Falan kulunuzun yalısı, kiracısı filan kulunuz” diye okuyuverirdi. Yahut padişah defteri önünde bulundurur, merak ettiği yeri kendisi okuyup öğrenirdi.

Tanzimat'tan sonra yalılara çıkmak için bu izin külfeti kalktı, fakat Meşrutiyet'e kadar bazı kayıtlar, şartlar devam etti. Mesela Abdülaziz zamanında, yazın Kadıköyü'nde oturan Şeyhülislam Turşucuzade Ahmed Muhtar Efendi, kendi kayığını beklemeyip halk arasında vapura binip Kadıköyü'ne geçtiği ve bu suretle “Yüksek makamının şerefini koruyamadığı” için azledilmişti.

“Bunlar, tarihten çıkarılmış küçük küçük sahneler, portrelerdir. Modeller hakikidir, şahıslar uydurma değildir. Hadiseler, yazdığım gibi cereyan etmiştir. Fakat bunlar, bir fotoğrafla çekilmiş değil, fırça ve boya veyahut kalemle yapılmış resimlerdir. Öyle zannediyorum ki, bu resimler, gençler ve halk için faydalı olabileceği gibi ‘cemiyet ilmi’nin de işine yarayabilecektir.”

Reşad Ekrem Koçu’dan birbirinden renkli insan hikâyeleri: sultanlar, şehzadeler, tulumbacılar, dalkavuklar, cadılar, köçekler, cellatlar; mekânları saraylar, batakhaneler, kahveler, meyhaneler ve hiç eksik olmayan aşklar, kavgalar, yasaklar...

İllüstrasyonlar: Eda Çağıl Çağlarırılmak

QR kodu okutunuz

Dijital fiyat etiketi

Sertifika no: 44919

ISBN 978-625-6570-58-0

Doğan
Kitap